

РЕЦЕНЗІЯ

**на дисертаційну роботу Підмогильного Сергія Сергійовича
на тему «Трансформаційні механізми зміцнення економічної безпеки
підприємницької діяльності», поданої на здобуття ступеня доктора філософії у
галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 051
«Економіка»**

Актуальність теми дисертації.

Сучасна економіка характеризується високою динамічністю, що призводить до зростання загроз для економічної безпеки суб'єктів підприємницької діяльності, таких як воєнний стан, економічні кризи, геополітична напруженість, технологічні зміни і т.п. Підприємцям наразі необхідні нові, гнучкі механізми, які б дозволять швидко адаптуватися до змін і залишатися конкурентоспроможними. І саме зміцнення економічної безпеки стає ключовим фактором для забезпечення довгострокової стійкості та розвитку підприємницької діяльності. Тож дослідження за визначеною темою дисертації дозволяє зосередитися на трансформаційних механізмах, розробити сучасні підходи до управління ризиками, оптимізації ресурсів та підвищити стійкість підприємницької діяльності. Таким чином, актуальність теми дисертаційної роботи не викликає сумніву фокусується на запровадженні нових трансформаційних механізмів в практику підприємництва.

Ступінь обґрунтованості й достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Виходячи із зазначеного, наукові положення, основні результати і висновки, які містяться в дисертаційній роботі, мають достатній ступінь обґрунтованості. Основні висновки і результати дослідження підтверджені аналізом значного обсягу статистичної, звітної інформації. Теоретичною базою проведення дослідження є праці провідних вітчизняних і зарубіжних учених з питань забезпечення економічної безпеки, періодичні фахові наукові видання.

Наукові дослідження були виконані здобувачем на кафедрах фінансів, обліку і оподаткування, менеджменту та бізнес адміністрування Національного аерокосмічного університету «Харківський авіаційний інститут» відповідно до тематики наукових досліджень: «Обліково-фінансовий механізм інноваційної взаємодії суб'єктів господарювання в контексті трансформації економіки знань та соціально-поведінкових обмежень» (номер державної реєстрації 0121U108324, 2021–2023 рр.), «Організаційний та обліково-фінансовий механізм управління економічною безпекою підприємництва в умовах цифровізації соціально-економічних процесів» (номер державної реєстрації 0124U002695, 2024–2025 рр.).

Розроблені в ході дослідження методичні підходи і практичні рекомендації були використані в діяльності суб'єктів підприємництва, що підтверджується відповідними актами і довідками у додатку до дисертаційної роботи, а саме: ТОВ «АВТОПАРТС-ВМ» (акт про впровадження від 05 серпня 2025 р.); Україно-болгарське ТОВ «ПРАНА» (довідка про використання результатів від 08 серпня 2025 р.); ТОВ «ФЛЕШКОМ» (акт про впровадження від 06 серпня 2025 р. № 06.08-1/25).

Отже, поставлене наукове завдання в дисертаційній роботі виконано повністю, а здобувач показав вдале володіння методологією здійснення наукової діяльності.

Проведена оцінка змісту дисертації доводить її завершеність та дотриманість принципам академічної доброчесності.

Підсумовуючи вище зазначене, за своїм змістом дисертаційна робота Підмогильного С.С. повністю відповідає Стандарту вищої освіти зі спеціальності «Економіка» та напрямкам досліджень відповідно до освітньої програми.

Дисертаційна робота є завершеною науковою працею і свідчить про наявність особистого внеску здобувача у науковий напрям «Соціальні та поведінкові науки».

Використані ідеї, результати і тексти інших авторів в дисертації мають належні посилання на відповідне джерело, що дозволяє зробити висновок, що в дисертаційному дослідженні дотримуються принципи академічної доброчесності.

Мова та стиль викладення результатів. Матеріали дисертації викладено в науковому стилі, логічно і послідовно. Дисертаційна робота характеризується смисловою завершеністю, цілісністю, послідовністю викладення, використанням загальноприйнятої термінології.

Структура роботи. Дисертація складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку літератури та додатків. Загальний обсяг дисертації 388 сторінок.

У вступі дисертаційної роботи здобувачем обґрунтовано актуальність теми, що ґрунтується на трансформаційних процесах в економіці України, викликаних війною, цифровою перебудовою та необхідністю формування дієвих механізмів зміцнення економічної безпеки підприємницької діяльності. Автор коректно визначає проблематику дослідження, аргументуючи її значущість як на макро-, так і на мікрорівні. Відзначається чітке формулювання мети, завдань, об'єкта, предмета та інформаційної бази дослідження. Належним чином представлено методологічний апарат.

Суттєвим є те, що автор демонструє логічний зв'язок роботи з науковими темами університету, а також приділяє увагу апробації результатів і їх практичному впровадженню, що свідчить про прикладну спрямованість дослідження.

Наукова новизна у вступі структурована грамотно та відповідає вимогам до дисертації на здобуття ступеня доктора філософії.

Перший розділ (с. 26–82) має комплексний теоретичний характер і містить систематизований огляд сучасних тенденцій, що впливають на економічну безпеку підприємницьких структур. Автор коректно аналізує вплив війни, цифровізації, глобальної нестабільності та кіберризиків на економічну безпеку бізнесу (с. 26–38). Ґрунтовно вирізняється розглянута проблема трансформації загроз і ризиків у нових економічних умовах. У підрозділі, присвяченому

понятійно-категоріальному апарату (с. 38–42), вдало опрацьовано дефініції «ризик», «виклик», «небезпека», «загроза». Автором обґрунтовано ієрархію згаданих категорій (с. 49–59), що є важливим теоретичним внеском у розвиток предметної сфери. Значимим є введення авторської концепції трансформаційного механізму зміцнення економічної безпеки. (с. 59–82), яка базується на принципах гнучкості, інтегративності, проактивності та врахуванні сучасних тенденцій (ESG-орієнтація, цифровізація, синергія держави та бізнесу). Розділ демонструє достатній рівень новизни та високий рівень опрацювання літературних джерел.

Другий розділ «Аналітико-методичний базис трансформації механізмів зміцнення економічної безпеки підприємництва» (с. 94–176) має методологічний та інструментальний характер. Ґрунтовно розглянуто чинники, що детермінують трансформацію механізмів зміцнення економічної безпеки (с. 94–128). Автор використовує статистичний аналіз макроекономічних показників, що сприяє об'єктивізації результатів. Суттєвою перевагою є застосування моделі Басса для оцінювання дифузії трансформаційних змін. (с. 128–153) Це дозволяє авторові перейти від якісного аналізу до кількісного моделювання, що підвищує наукову цінність дослідження. У дисертації наведено обґрунтовані результати щодо критичних точок зміни моделей поведінки підприємств у відповідь на зовнішні загрози. Розробка власного трансформаційного механізму зміцнення економічної безпеки вирізняється структурною чіткістю, логічною послідовністю та практичною спрямованістю. Представлений механізм пов'язує аналітичні інструменти, методики ідентифікації ризиків, сценарне планування, стратегічне реагування, що підсилює практичний потенціал результатів.

У третьому розділі (с. 189–297) автор переходить до прикладної апробації запропонованого механізму. Значний акцент зроблено на інформаційному забезпеченні імплементації, що відповідає сучасним вимогам цифрової економіки. Автор чітко виокремлює ключові детермінанти імплементації трансформаційних механізмів: структурні зміни, ресурсна забезпеченість, управлінські компетенції, інноваційний потенціал. Розкривається взаємозв'язок між рівнем готовності підприємства до змін та ефективністю реалізації механізму зміцнення економічної

безпеки. Особливої уваги заслуговує методика оцінювання ефективності імплементації, розроблена на основі інтегральних індексів. Автор проводить апробацію на низці підприємств, що свідчить про реальну практичну цінність запропонованих підходів. Представлені результати дають змогу відстежувати ефективність трансформації, робити висновки про стійкість підприємницької діяльності та формувати відповідні стратегічні рекомендації.

Висновки (с. 307–310) дисертаційної роботи логічно узгоджені із поставленою метою і завданнями дослідження. У них узагальнено теоретичні результати, окреслено практичну значущість і запропоновано напрями подальших досліджень. Висновки підтверджують системність проведеної роботи, а також підкреслюють інноваційність застосованих підходів.

Дисертація Підмогильного С. С. є завершеним науковим дослідженням із високим рівнем теоретичної обґрунтованості та практичної спрямованості. Робота містить суттєві наукові результати у сфері трансформації механізмів зміцнення економічної безпеки підприємницької діяльності, які мають новизну, логічно структуровану аргументацію та підтверджені практичною апробацією. Здобувачем продемонстровано вміння застосовувати сучасні аналітичні, статистичні та методологічні інструменти для розв’язання актуальних наукових проблем. Дисертаційна робота оформлена відповідно до вимог наказу МОН України від 12 січня 2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації».

Наукова новизна отриманих результатів

У дисертаційній роботі здобувачем отримано низку результатів, що характеризуються науковою новизною та спрямовані на вдосконалення методичних і прикладних засад формування трансформаційного механізму зміцнення економічної безпеки підприємницької діяльності.

Уточнено зміст і співвідношення категорій «виклик», «ризик», «загроза», «небезпека» в контексті економічної безпеки підприємництва. Запропонована ієрархія дефініцій, побудована з урахуванням причинно-наслідкових залежностей,

рівнів прояву та потенційного впливу на суб'єкти господарювання, забезпечує можливість їх чіткої систематизації та коректного застосування в управлінських рішеннях.

Удосконалено концепцію трансформаційного механізму зміцнення економічної безпеки, який трактується як інтегрована система принципів, методів, інструментів і форм управління із врахуванням внутрішніх і зовнішніх викликів. Це забезпечує цілісність реагування на загрози та підвищує адаптивність підприємницьких структур до динаміки зовнішнього середовища.

Розвинуто методичний підхід до оцінювання дифузії трансформацій механізмів економічної безпеки шляхом застосування моделі Басса. Це дало змогу кількісно оцінити характер поширення змін, визначити критичні точки трансформаційних процесів та типові моделі поведінки підприємств у відповідь на загрози.

Удосконалено модель оцінювання потенціалу економічної безпеки, що представлена у вигляді інтеграції стимуляторів і дестимуляторів розвитку підприємницьких структур. Модель дозволяє комплексно визначати рівень захищеності, стійкість до ризиків та ефективність функціонування суб'єктів підприємництва.

Поглиблено трактування поняття «економічна безпека підприємницької діяльності», яке розглянуто як багатовимірну динамічну систему захисту, адаптації й розвитку. Такий підхід розширює можливості прогнозування, раціонального використання ресурсного потенціалу та забезпечення стійкого зростання та конкурентоспроможності.

Розвинено механізм зміцнення економічної безпеки шляхом включення інтелектуального моніторингу, сценарного та предикативного планування, а також гнучкого стратегічного управління. Запропонований підхід формує проактивну систему, здатну в реальному часі ідентифікувати загрози, моделювати майбутні сценарії та оперативно коригувати управлінські дії.

Удосконалено методичний підхід до ідентифікації загроз, який базується на статистичному аналізі їх динаміки. Це забезпечує визначення ключових

макроекономічних загроз для суб'єктів підприємництва, підвищення точності прогнозування та створення обґрунтованої основи для управлінських рішень.

Подальшого розвитку набув процес формування сценарної матриці «ризиків – стан потенціалу економічної безпеки», що дозволяє оцінювати ймовірності виникнення ризиків, класифікувати їх за критичністю та визначати здатність підприємства нейтралізувати їхній негативний вплив.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих працях

Наукові результати дисертації висвітлені у 18 наукових публікаціях здобувача, серед яких: 3 розділи – в колективних монографіях, 4 статті у наукових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України, 4 статті у зарубіжних наукових виданнях (в тому числі 1 – проіндексована у науково-метричній базі Web of Science), 7 – матеріали наукових конференцій. Також результати дисертації були апробовані на 11 міжнародних наукових фахових конференціях.

Науковий рівень публікацій здобувача відповідає принципам академічної доброчесності, визначений особистий внесок здобувача в публікаціях, що підготовлені разом із співавторами і в публікаціях здобувача повністю висвітлені результати дисертаційної роботи.

Дискусійні положення та недоліки дисертаційної роботи

Підтверджуючи, що дисертація є добре структурованим, логічно вибудованим дослідженням і виконана на високому науковому рівні, доцільно звернути увагу на низку зауважень і дискусійних моментів, які потребують уточнення або додаткової аргументації:

1. Дисертант виділяє цифровізацію як ключовий виклик та пропонує трансформаційний механізм, що включає високоінтелектуальні компоненти: «модуль машинного навчання», «модуль інтелектуального аналізу даних» та «OLAP-аналітику». Водночас, у розділі 2, підрозділі 2.1 вказано, що основними

перешкодами для цифрової трансформації є недостатня фінансова спроможність та нестача кваліфікованих ІТ-фахівців. Це створює суттєвий розрив між теоретично обґрунтованою складністю запропонованих рішень та реальними можливостями їх практичної імплементації більшістю суб'єктів підприємницької діяльності в Україні. Потребує уточнення, яким чином суб'єкти з низьким рівнем інформаційної аналітики зможуть повноцінно використовувати функціонал, заснований на алгоритмах самонавчання та глибокого аналізу даних?

2. В дисертації робиться акцент на тому, що в Україні наявна значна залежність ринку програмних продуктів з кібербезпеки від закордонних постачальників та виробників. Проте розроблений трансформаційний механізм (особливо його інструментарій) не містить чітких стратегічних рішень або державних програм, спрямованих на подолання цієї залежності. В умовах воєнних дій, коли зростає частота і складність кібератак, зовнішня орієнтація кіберзахисту становить системний ризик для економічної безпеки, а шляхи його мінімізації в межах запропонованого механізму залишаються декларативними.

3. Незважаючи на включення модуля штучного інтелекту та машинного навчання до компонентів інтелектуального моніторингу, у дисертаційній роботі бракує емпіричних або модельних прикладів, які б ілюстрували, як саме відбувається «виявлення патернів, закономірностей, трендів і аномалій» через інструменти штучного інтелекту безпосередньо покращує управлінські рішення чи підвищує ефективність зміцнення економічної безпеки порівняно з традиційними аналітичними методами. Необхідно чітко пояснити, як інтеграція штучного інтелекту є саме трансформаційною, а не просто модернізуючою функцією, особливо в контексті очікуваного впливу ШІ на продуктивність та зміну «анатомії роботи».

4. Ключовою категорією роботи є «трансформаційні механізми», проте більшість функціональних елементів, як-от «оперативне реагування», «кризостійкість», «оптимізація витрат», «стратегії адаптації», а також функція «гнучкого корегування цілей і дій», свідчать, по суті, про адаптивний механізм, спрямований на зміцнення існуючої системи. У роботі недостатньо чітко

визначено критерій, коли адаптація (зворотна або циклічна зміна) переходить у трансформацію (фундаментальну, якісну, часто незворотну перебудову) системи економічної безпеки підприємництва.

5. Дисертант визначає посилення екологічних і соціальних вимог (зокрема, «вуглецевого мита» та «зеленого курсу» ЄС), як ключовий чинник трансформації. Однак, у підсумковій таблиці ризиків за 2025–2027 рр. (табл. 3.6), екологічні ризики та логістичні обмеження віднесені до неперіоритетних, які мають стабільно низький або помірний характер імовірності реалізації. Ця емпірична оцінка може дещо нівелювати заявлену в роботі стратегічну важливість ESG-орієнтації (одного з принципів концепції), що вимагає додаткового пояснення.

Проте висловлені зауваження не зменшують загальну наукову новизну та практичну значимість результатів та не впливають на позитивну оцінку дисертаційної роботи.

Загальний висновок

Тож, підводячи підсумок, проведеному дисертаційному дослідженню Підмогильного Сергія Сергійовича можна стверджувати, що дисертаційна робота здобувача ступеня доктора філософії на тему «Трансформаційні механізми зміцнення економічної безпеки підприємницької діяльності», не порушує принципів академічної доброчесності, є закінченим науковим дослідженням, сукупність теоретичних та практичних результатів якого розв'язує наукове завдання, що має істотне значення для галузі знань «Соціальні та поведінкові науки».

Таким чином, дисертаційна робота за практичною цінністю та науковою новизною повністю відповідає вимогам чинного законодавства України, що передбачені в п. 6–9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44. А здобувач Підмогильний Сергій Сергійович заслуговує на присудження

ступеня доктора філософії в галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»
за спеціальністю 051 «Економіка».

Рецензент:

**професор кафедри менеджменту
та бізнес-адміністрування,
Національного аерокосмічного
університету «Харківський
авіаційний інститут»,
доктор економічних наук, доцент**

Ірина ШЕВЧЕНКО